

طراحی الگوی سنجش امنیت اقتصادی کشور

نویسندگان: مصطفی رشیدی^۱، علی ردادی^۲، سعیدرضا مقدم فر^۳

تاریخ دریافت: ۹۴/۷/۲۰

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۴/۹/۷

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال هجدهم، شماره ۶۸، پاییز ۱۳۹۴

چکیده

سؤال اصلی: امنیت اقتصادی که لازمه ایجاد رشد اقتصادی و توسعه در کشور است، نیازمند رصد و کنترل مداوم است تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان ملی بتوانند تصور درست و به‌هنگامی از شرایط کشور داشته باشند. هدف این پژوهش آن است که متغیرهایی شناسایی و الگوسازی شوند که بار صد و سنجش آن‌ها بتوان امنیت اقتصادی کشور را ارزیابی کرد.

روش پژوهش: در این پژوهش ترکیبی از روش‌های کیفی و کمی مورد استفاده قرار گرفته است. به طوری که ابتدا به منظور شناسایی متغیرهای امنیت اقتصادی، مجموعه ادبیات و اسناد راجع به امنیت اقتصادی با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی بررسی و مجموعه‌ای از متغیرها شناسایی و دسته‌بندی شدند. سپس این متغیرها در طی یک پرسشنامه در اختیار ۴۰ نفر از خبرگان قرار گرفت و از ایشان خواسته شد میزان تأثیر هر یک از متغیرها را بر ایجاد امنیت اقتصادی ارزیابی کنند. در نهایت وزن متغیرهای سازنده امنیت اقتصادی با تکیه بر روش آنتروپی شانون محاسبه شد.

یافته‌های اصلی: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در مجموع ۲۵ متغیر بر ایجاد امنیت اقتصادی در کشور مؤثرند که این متغیرها را می‌توان ذیل ۷ مقوله دسته‌بندی کرد که عبارت‌اند از: بخش پولی، بخش تأمین کالای اساسی، تجارت خارجی، خط‌مشی بازار، عملکرد اقتصادی، نیروی انسانی و شرایط مساعد محیط اقتصادی. در نهایت با تعیین وزن هر یک از متغیرها و نیز وزن هر یک از مقوله‌ها در ایجاد امنیت اقتصادی، الگوی نهایی سنجش امنیت اقتصادی کشور به دست آمده است.

واژگان کلیدی:

امنیت اقتصادی، سنجش امنیت اقتصادی، آنتروپی شانون، وزن‌دهی متغیرها، حوزه‌های امنیت اقتصادی

۱. دکتری خط‌مشی‌گذاری عمومی و تصمیم‌گیری عمومی دانشگاه علامه طباطبائی. m.rashidi114@gmail.com

۲. دکتری مدیریت استراتژیک دانشگاه تهران. raddadi.ali@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت دانشگاه امام صادق علیه‌السلام. saeedrezamoghamfar@gmail.com

۱- مقدمه

امنیت از نیازهای فطری بشر است (رنجبر، ۱۳۸۹: ص ۲۲۴) و حتی در منابع روایی به عنوان یکی از دو نعمتی نام برده شده است که انسان از آن غافل است (ابن بابویه صدوق، ۱۳۶۲: ص ۷۰). هم در ادبیات نظری دانش اقتصاد و هم در میان مسئولان کشوری این تجربه وجود دارد که وجود امنیت لازمه رشد اقتصاد و سازندگی کشور است.

امنیت در سطح ملی دارای ابعاد مختلفی است (williams, 2008, p483) که به دلایل متعدد، امنیت اقتصادی در صدر اولویت‌های سیاست‌گذاران ملی قرار می‌گیرد (میرمحمدی، ۱۳۸۴، ص ۲۲۲). سیاست‌گذاران برای بهبود تصمیم‌های خود همواره مفهوم امنیت ملی و امنیت اقتصادی را در ذهن دارند؛ به عبارت دیگر سیاست‌گذاران باید بدانند که تأثیر تصمیماتشان بر امنیت ملی و اقتصادی چه اندازه است و اصلاً سطح امنیت اقتصادی در زمان تصمیم چه میزان است.

مسئله‌ای که در این میان وجود دارد آن است که بنا بر تعریف، امنیت مفهومی ذهنی است (میرمحمدی، ۱۳۸۴: ص ۲۱۵) و در نتیجه سنجش و ارزیابی آن با دشواری همراه است؛ زیرا هم توافقی بر تعریف این مفهوم حاکم نبوده است و هم روش سنجش یکپارچه‌ای مورد استفاده قرار نگرفته است؛ یعنی در بسیاری موارد توافقی میان صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران بر سر مؤلفه‌هایی که نشان‌دهنده امنیت هستند وجود ندارد و به علاوه نحوه سنجش این متغیرها نیز محل بحث بوده است.

هدف از پژوهش حاضر، احصاء و الگوسازی مجموعه‌ای از متغیرهای قابل سنجش بوده است تا به کمک آن‌ها مفهوم امنیت اقتصادی سنجدیده شود و در نهایت در قالب یک پیشخوان مدیریتی ارائه گردد. بدین منظور مجموعه متغیرهای مؤثر بر امنیت اقتصادی شناسایی و وزن‌دهی شدند. به طوری که با رصد و مرور داده‌های مزبور و تعیین وزن‌های مربوط به هر یک از اقلام داده‌ای، بتوان ارزیابی کرد که متغیر امنیت اقتصادی دچار چه تغییراتی می‌شود.

با مرور پیشینه پژوهش در این زمینه روشن گردید که علی‌رغم وجود ادبیات موضوع در زمینه امنیت اقتصادی، در نهایت الگوی به دست نیامده است که بر پایه آن و با استفاده از داده‌های عینی قابل حصول، بتوان امنیت اقتصادی را سنجدید و تفاوت‌های آن را در طول زمان نمایش داد.

۲- چارچوب نظری و ادبیات موضوع

۲-۱- امنیت اقتصادی

مفهوم امنیت اقتصادی بر گرفته از تعامل دو حوزه امنیت ملی و اقتصاد است. اگر

برای مفهوم امنیت ملی لایه‌های مختلف و مصادیق مختلفی در نظر بگیریم، با قاطعیت می‌توان اظهار داشت که «امنیت اقتصادی» یکی از مهم‌ترین اشکال آن است. (Mesjasz, 2008, p. 569)

برخی از پژوهشگران از تحلیل زبانی واژه «امنیت اقتصادی» به دو معنای مصطلح این مفهوم رسیده‌اند. معنای اول عبارت است از «فقدان هر عامل نامعمولی که بر فعالیت‌های تولیدی، مبادلات و مصرف و غیره یا محیط آن‌ها اثر نامطلوب بر جای بگذارد.» در این تعریف لفظ اقتصاد در معنای عام آن به کار رفته است و به بعد معیشتی از ابعاد زندگی انسان‌ها اشاره دارد؛ اما تعریف دیگر مبتنی بر تعریف خاص از واژه اقتصاد، به معنای «علم بررسی انتخاب‌های انسان‌ها در مواجهه با تخصیص منابع به نیازها» است. در این تعریف مفاهیم خاص علم اقتصاد از قبیل مطلوبیت، عقلانیت، بهره‌وری، بهینگی و غیره؛ نیز در حوزه بررسی‌های امنیت اقتصادی قرار می‌گیرند (Mesjasz, 2008, p 570). در تعریفی دیگر آمده است که: «امنیت اقتصادی در یک تعریف کلی به‌عنوان اطمینان داشتن عاملان اقتصادی از ریسک‌های غیراقتصادی و حفاظت از عوامل اقتصادی در قبال خطرات غیرمعقول است» (مصطفوی، ۱۳۸۸، ص ۷۸) همچنین اخوان کاظمی با رویکردی قرآنی به این مفهوم نگریسته است و «حرمت و مصونیت اموال و مالکیت» را از اجزای آن دانسته است. (اخوان کاظمی، ۱۳۸۷، ص ۱۹۱)

گر جی و هاشمیان معتقدند امنیت اقتصادی همان «رسیدن به شرایط لازم برای نیل به محیط مساعد فعالیت اقتصادی پویا، امن و مناسب برای نوآوری، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی است» و «با ارتقای استاندارد زندگی جامعه، رشد اقتصادی پایدار» را تداوم می‌بخشد. (گر جی و هاشمیان، ۱۳۸۶، ص ۵۶)

با جمع‌بندی مفاهیم فوق می‌توان به این مطلب رسید که مفهوم امنیت اقتصادی از تعامل دو حوزه مطالعاتی امنیت ملی و اقتصاد حاصل می‌شود و حاصل نگاه امنیت ملی به حوزه اقتصاد و سازوکارهای اقتصادی است.

باید دقت کرد که دیدگاه مکملی نیز وجود دارد که رابطه مستقیمی با امنیت اقتصادی دارد و آن «اقتصاد امنیت» است. برخلاف امنیت اقتصادی، اقتصاد امنیت حاصل نگاه اقتصادی به مقوله امنیت است. موضوع این رشته عبارت است از: «بررسی تأثیرات و نتایج اقتصادی فعالیت‌ها و سازوکارهایی که امنیت ملی را حاصل می‌کنند.» برخی از موضوعات مورد بررسی در این رشته عبارت است از: تأثیر محدودسازی یا آزادسازی اطلاعات بر بهره‌وری اقتصاد، اقتصادسیاست‌های مداخله دولت، بررسی بازگشت سرمایه در پروژه‌های

امنیت ملی و غیره. (ENISA, 2012, p4)

هرچند وجود هر دو مفهوم در جای خود ضروری است، اما تمرکز پژوهش حاضر بر همان نگاه اول (امنیت اقتصادی) است.

همچنین باید دقت کرد که گاهی امنیت اقتصادی علاوه بر سطح ملی، در سطح خرد و فردی نیز مطرح می‌شود که باید تفکیک این دو سطح بحث را نیز مدنظر داشت. [به‌عنوان مثال ر.ک.: (Bordoff, 2007) (برومند، ۱۳۸۷، ص ۱۸)] بدیهی است که در این نوشتار امنیت اقتصادی از منظر ملی مورد بررسی قرار گرفته است.

امنیت اقتصادی کالایی عمومی است. چراکه ایجاد عوامل مؤثر بر امنیت اقتصادی مانند ایجاد فضای کسب‌وکار برای تولیدکنندگان، تعریف و تضمین حقوق مالکیت و کاهش دادن هزینه مبادله در بازار عواملی است که هیچ بنگاه خصوصی برای آن سرمایه‌گذاری نمی‌کند؛ زیرا به‌تنهایی نمی‌تواند از آن بهره‌برداری کند و دیگران را از استفاده از آن منع کند. پس می‌بایست دولت‌ها امنیت اقتصادی را ایجاد کنند و اصل بسترسازی امنیت اقتصادی از وظایف دولت‌های مدرن و دولت‌های رفاه است. (مصطفوی، ۱۳۸۸، ص ۷۹)

مفروضات اساسی در مفهوم پردازش امنیت اقتصادی: مفهوم امنیت اقتصادی مبتنی بر مجموعه‌ای مفروضات طرح گردیده‌اند که عبارت‌اند از:

- واژه امنیت به دوام فعالیت‌ها و فرآیندهای حیاتی اشاره دارد؛ که وصف «حیاتی» به‌واسطه حفظ تعادل اقتصاد کلان بر آن بارشده است.
- دخالت محدود دولت در اقتصاد به‌منظور حفظ امنیت پذیرفته‌شده و ضروری است.
- همواره عواملی وجود دارند که امنیت اقتصادی را دچار اختلال می‌نمایند. همانند وابستگی به نهاده‌ها و آورده‌های خارجی

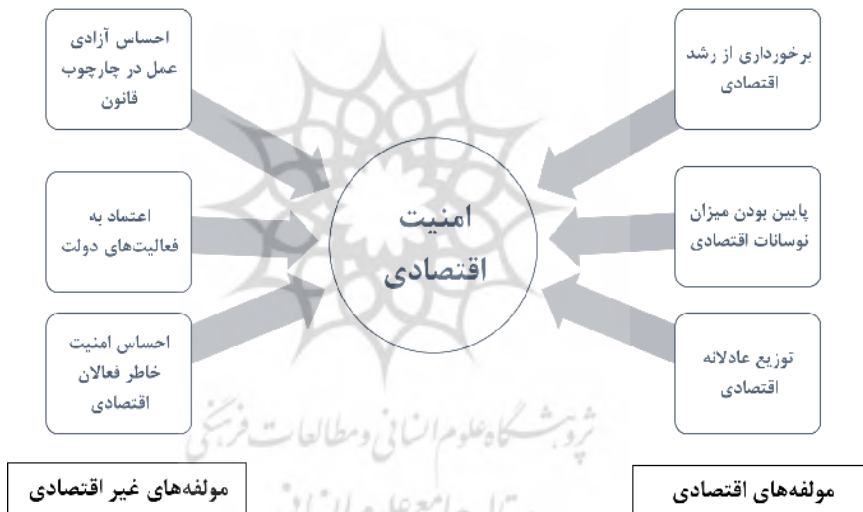
۲-۲- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بین‌المللی به مفهوم‌سازی و الگوسازی امنیت اقتصادی پرداخته‌اند. برخی از پژوهش‌ها به مبانی امنیت اقتصادی پرداخته و دیدگاهی نظری به مسئله داشته‌اند (Mesjasz, 2008) (Mesjasz, 2008) (Losman, 2001). در این پژوهش‌ها عمدتاً به فلسفه امنیت و امنیت اقتصادی پرداخته‌شده است و جایگاه آن در جامعه تبیین شده است. برخی از پژوهش‌ها به مؤلفه‌های امنیت اقتصادی توجه کرده‌اند (Zha, 1999) (INSIGHT, 2013) (ENISA, 2012) (Bordoff, 2007). معدودی از پژوهش‌ها نیز امنیت اقتصادی را الگوسازی کرده‌اند. (Hacker, Huber, & Nichols, 2012) (ILO, 2005)

در بین پژوهش‌های داخلی نیز همین تقسیم‌بندی برقرار است؛ یعنی مجموعه‌ای از

پژوهش هادر کشور در راستای مفهوم‌سازی و الگوسازی برای امنیت اقتصادی انجام شده است (رنجبر، ۱۳۸۹) (روحانی، ۱۳۸۹) (عرب مازار، ۱۳۷۵) (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷) (میرمحمدی، ۱۳۸۴). برخی از این پژوهش‌ها به مفهوم‌سازی و تبیین مؤلفه‌های امنیت اقتصادی در کشور بوده‌اند. (برومند، ۱۳۸۷) (زارعشاهی، ۱۳۷۹) (قاسمیان و مهری پرگو، ۱۳۸۵) (قضاوی و کیانی زاده، ۱۳۸۵) (مصطفوی، ۱۳۸۸) (نعمتی، ۱۳۸۸) همانند پژوهش‌های بین‌المللی، در ایران نیز پژوهش‌های اندکی به الگوسازی امنیت اقتصادی پرداخته‌اند (امینی، ۱۳۸۸) (میرمحمدی، ۱۳۸۴) (گرچی و هاشمیان، ۱۳۸۶) (سیف، ۱۳۸۹). در این بخش گاهی نوآوری‌هایی وجود دارد. به‌عنوان مثال پژوهش گرچی و هاشمیان (۱۳۸۶) متغیرهای اثرگذار بر امنیت اقتصادی را به دو دسته مؤلفه‌های اقتصادی و غیراقتصادی تقسیم‌بندی کرده است.

شکل ۱- الگوی مفهومی گرچی و هاشمیان (۱۳۸۶، ص ۶۳)

سیف (۱۳۸۹) این مؤلفه‌های را به سه دسته: عوامل کلان، میانی و خرد؛ تقسیم کرده است. در این میان پژوهشی نیز وجود دارد که با دیدگاهی دینی و قرآنی به مفهوم امنیت اقتصادی نظر داشته است. (اخوان کاظمی، ۱۳۸۷، ص ۱۸۳) به‌صورت کلی می‌توان بیان داشت که پژوهش‌های پیشین در زمینه امنیت اقتصادی در چهار حوزه مبانی نظری امنیت اقتصادی، مؤلفه‌های امنیت اقتصادی، الگوی امنیت اقتصادی و امنیت اقتصادی از منظر اقتصاد کلان مطالبی را ارائه کرده‌اند.

جدول ۱- پیشینه پژوهش در حوزه های امنیت اقتصادی

پژوهش‌ها	مبانی نظری	مولفه سازی	الگوسازی	دیدگاه اقتصاد کلان
لوزمن، ۲۰۰۱	*			*
مسجاز، ۲۰۰۸	*			*
ویلیامز، ۲۰۰۸	*			*
بردف، ۲۰۰۷		*		*
انیسا، ۲۰۱۲		*		
اینسایت ۲۰۱۳		*		
زا، ۱۹۹۹		*		*
نیکولز و دیگران، ۲۰۱۲			*	*
آی آل او، ۲۰۰۵			*	
رنجبر، ۱۳۸۹	*			*
روحانی، ۱۳۸۹	*			*
عرب مازار، ۱۳۷۵	*			*
عزتی و دهقان، ۱۳۸۷	*			*
میرمحمدی، ۱۳۸۴	*			*
برومند، ۱۳۸۷		*		*
زارعشاهی، ۱۳۷۹		*		*
قاسمیان و مهری پرگو، ۱۳۸۵		*		*
قضاوی و کیانی زاده، ۱۳۸۵		*		*
مصطفوی، ۱۳۸۸		*		*
نعمتی، ۱۳۸۸		*		*
امینی، ۱۳۸۸			*	*
میرمحمدی، ۱۳۸۴			*	*
گرجی و هاشمیان، ۱۳۸۶			*	*
سیف، ۱۳۸۹			*	*
اخوان کاظمی، ۱۳۸۷	*			*

همان طور که در جدول فوق معلوم است تنها ۴ پژوهش به الگوسازی امنیت اقتصادی در کشور پرداخته اند که آن ها نیز تنها به ایجاد الگوی مفهومی بسنده کرده اند و به الگوی قابل سنجش دست نیافته اند. آنچه مورد نیاز سیاست گذاران و تصمیم گیران ملی است

آن است که در نهایت الگوی در دست داشته باشند که با ورود داده، بتواند وضعیت امنیت اقتصادی در کشور را به صورت نسبی نشان دهد، نه آنکه به توصیف اکتفا کند. نوآوری پژوهش حاضر در آن است که این نقطه خلأ را پوشش داده است.

به علاوه در الگوهای مفهومی ایجاد شده، عموماً تفاوتی میان عوامل اثرگذار بر امنیت اقتصادی و عوامل اثرپذیر از امنیت اقتصادی که در پی ایجاد امنیت اقتصادی حاصل می شود، قائل نشده اند که این امر کار سیاست گذاری را با دشواری همراه می سازد. در پژوهش حاضر با تفکیک میان دو دسته عوامل اثرگذار و اثرپذیر، مسیر سیاست گذاری و استخراج دستورالعمل های سیاست گذارانه هموار شده است.

۳- روش شناسی مقاله

پژوهش حاضر دو گام کلی دارد. در گام اول مجموعه ای از مؤلفه ها شناسایی شدند که با رصد آن ها بتوان امنیت اقتصادی را سنجید. در گام دوم پژوهش، مؤلفه های مستخرج در اختیار خبرگان قرار گرفت تا تأثیر آن ها بر ایجاد امنیت اقتصادی و میزان تأثیر هر یک از موارد استخراج شود. بدین صورت می توان در قالب نمودار ذیل گام های تفصیلی روش پژوهش را نشان داد.

برای پیمودن گام های فوق می بایست مجموعه ای از داده های کیفی و کمی گردآوری شود. برای استخراج شاخصه های سنجش امنیت اقتصادی و تعیین متغیرهای قابل سنجش، مجموعه ای از اسناد و پژوهش ها گردآوری شد و مورد تحلیل محتوا قرار گرفت.

وینسنت و همکاران (۲۰۰۷) چارچوب ذیل را برای انجام پژوهش‌های تحلیل محتوا ارائه کرده‌اند:

- **تعریف منابع داده‌ای:** اولین قدم در پژوهش‌های تحلیل محتوا نوع‌شناسی منابعی است که قرار است مورد تحلیل محتوا واقع شود. این منابع بر اساس محدوده موضوعی پژوهش انتخاب می‌گردند. در پژوهش حاضر که راجع به امنیت اقتصادی صورت گرفته است، منابع داده‌های عبارت‌اند از «هرگونه سند رسمی یا پژوهش که توسط پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع علمی معتبر» منتشر شده است.

- **جمع‌آوری منابع:** گام دوم شناسایی و یافتن منابعی است که داده‌های مزبور در آن یافت می‌شود. این منابع ممکن است شامل متن، تصویر و یا صوت باشد. در پژوهش حاضر برای کسب منابع داده‌ای، مجموعه پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع علمی در دسترس همچون: ScienceDirect، Proquest، Noormags و SID مورد جستجو قرار گرفت.

- **کدگذاری:** در این گام کدهای مشخصی برای کلیدواژگان معنادار در نظر گرفته می‌شود و به صورت جداولی ارائه می‌شود.

- **تحلیل محتوا:** در این گام سعی می‌شود تا با استفاده از یک الگوی پیشین و یا الگوی اکتشافی، تکرار کدها و تأکیدات یافت شده در متن توصیف شوند. در این تحقیق کدها به صورت اکتشافی مورد بررسی قرار گرفتند و در نهایت بارفع همپوشانی‌ها، مجموعه کدها در قالب ۷ دسته قرار گرفتند. این دسته‌ها عبارت‌اند از: متغیرهای بخش پولی، متغیرهای بخش تأمین کالای اساسی، متغیرهای تجارت خارجی، متغیرهای خط‌مشی بازار، متغیرهای عملکرد اقتصادی، متغیرهای نیروی انسانی و متغیرهای محیط اقتصادی.

- **تفسیر نتایج:** در گام‌نهایی با مقایسه توزیع کدهای مستخرج و تأکیدات ایشان، می‌توان تفسیری از ذهنیت و مقصود تدوین‌کنندگان متون به دست آورد. در این پژوهش منظور از تفسیر نتایج، به دست آوردن ذهنیت پژوهشگران و محققانی است که راجع به امنیت اقتصادی به تدوین کار پژوهشی اهتمام ورزیده‌اند.

(p16-212007 Michael & Vincent, Rhonda)

پس از پالایش و رفع همپوشانی‌ها که منجر به تشکیل دسته‌ها شد، نوبت به تعاریف عملیاتی بر پایه مجموعه مفاهیم موجود در هر دسته‌بندی رسید. این تعاریف در بخش بعدی ارائه شده‌اند.

مجموعه این مؤلفه‌ها به همراه تعاریف عملیاتی در اختیار مجموعه‌ای از خبرگان قرار گفت تا تأثیر این متغیرها را تأیید کرده و میزان تأثیر هر یک بر ایجاد امنیت اقتصادی را تعیین کنند.

شاخص‌های مختلف در ایجاد امنیت اقتصادی وزن‌های متفاوتی دارند. برای تعیین این اوزان، با توجه به حساسیت و نیاز این امر به تجربه و تخصص، از نظرات خبرگان و متخصصان حوزه‌های مربوطه کمک گرفته شده است. بدین منظور یک پرسشنامه طراحی و میان ۴۰ نفر از متخصصان و خبرگانی توزیع شده است که یا در حوزه نگاه امنیتی به اقتصاد صاحب تجربه و دانش بوده‌اند، یا در حوزه‌های اقتصادی به صورت ملموس و عینی با مسئله امنیت سروکار داشته‌اند. لذا برای اطمینان از توزیع با نسبت صحیح میان این خبرگان، از نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی استفاده شده است. خوشه‌های تشکیل شده عبارت بودند از:

- دستگاه‌های برنامه‌ریزی و یا نظارتی: مشتمل بر:
 - معاونت اقتصادی وزارت اقتصاد،
 - سازمانی بازرسی کل کشور،
 - سازمان حراست کل کشور
 - جامعه حسابداران رسمی ایران،
 - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کل کشور
 - دیوان محاسبات کل کشور
 - سازمان حسابرسی
 - دستگاه‌های بازرگانی: مشتمل بر:
 - وزارت صنعت، معدن و تجارت؛
 - شرکت‌های بازرگانی و تولیدی دولتی (سازمان تأمین اجتماعی)
- بخش خصوصی
 - بازرگانان و تولیدکنندگان خصوصی (از طریق اتاق بازرگانی ایران)
 - شرکت‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های کارگزاری بورس و شرکت‌های

تأمین مالی

در هر پرسشنامه از مشارکت‌کننده خواسته شده بود تا بر اساس تجربیات و دانش خود مشخص کند آیا از نظر وی متغیر موردنظر بر ایجاد امنیت اقتصادی تأثیر دارد یا خیر و به علاوه در صورت تأیید تأثیر، وزنی را به هر یک از متغیرها در دسته‌بندی نسبت دهد و در نهایت وزن هر یک از دسته‌ها را نیز معین سازد.

برای استخراج وزن نهایی مربوط به هر شاخص، پرسشنامه‌های تکمیل شده به وسیله خبرگان مورد تحلیل قرار گرفت و با استفاده از روش محاسباتی آنتروپی شانون، اوزان نهایی استخراج شد. روش‌های مختلفی برای استخراج میزان تأثیر هر یک از عوامل علی

بر متغیر وابسته وجود دارد. از آن میان روش آنتروپی شانون به واسطه جبرانی بودن، قوت روشی بالاتری دارد. (آذر، ۱۳۸۰، ص ۱۵)

روش آنتروپی شانون روشی است که برای محاسبه بار اطلاعاتی هر متنی (پیام) توسط شانون ابداع شده است. در این روش ابتدا داده‌های هر پرسشنامه با استفاده از رابطه زیر نرمال سازی می‌شود:

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}}$$

که در این رابطه F_{ij} گویه‌های پرسشنامه هستند. و سپس با تکیه بر داده‌های نرمال شده، بار اطلاعاتی مربوط به هر یک از متغیرها مورد محاسبه قرار می‌گیرد:

$$E_j = -\frac{1}{L_n m} \sum_{i=1}^m (P_{ij} \cdot \ln P_{ij}) \quad j = 1, \dots, n$$

و در نهایت وزن هر یک از شاخص‌ها با نرمال سازی دوباره بارهای اطلاعاتی مربوط به هر یک از متغیرها به دست می‌آید. (آذر، ۱۳۸۰، ص ۱۱)

۳-۱- شاخصه‌های مستخرج برای سنجش امنیت اقتصادی

بر اساس آنچه در توضیح روش تحلیل محتوا آورده شد، خلاصه کدگذاری به دست آمده در قالب جدول ذیل ارائه شده است.

جدول ۲_ تحلیل محتوای ادبیات امنیت اقتصادی

منابع	مقوله	مؤلفه
		پایین بودن نرخ تورم
(میرمحمدی، ۱۳۸۴) (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷) (قاسمیان و مهری پرگو، ۱۳۸۵) (گرچی و هاشمیان، ۱۳۸۶)	امنیت بخش پولی	کارکرد سالم نظام بانکی (میزان بدهی‌های معوق به کل تعهدات)
		ثبات نرخ ارز
		حجم نقدینگی
		کسری بودجه

منابع	مقوله	مؤلفه
(مصطفوی، ۱۳۸۸) (عرب مازار، ۱۳۷۵) (اخوان کاظمی، ۱۳۸۷)	امنیت کالاهای اساسی	تأمین مواد غذایی و مواد دارویی (موجودی انبار، وابستگی به واردات)
(Zha, 1999) (Kober, 1995) (میرمحمدی، ۱۳۸۴) (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷) (برومند، ۱۳۸۷) (قاسمیان و مهری پرگو، ۱۳۸۵) (عرب مازار، ۱۳۷۵)	امنیت تجارت خارجی	تراز تجاری
		تراز پرداخت‌ها
		تحریم‌های بین‌المللی
		سهم تجارت غیرنفتی از کل تجارت
		سهم تجارت غیرنفتی و غیر معدنی از کل صادرات
(Zha, 1999) (Bordoff, 2007)	امنیت خط‌مشی بازار	درجه رقابتی بودن اقتصاد
		سهم دولت از اقتصاد
		میزان شفافیت
(میرمحمدی، ۱۳۸۴) (نعمتی، ۱۳۸۸) (اخوان کاظمی، ۱۳۸۷) (قاسمیان و مهری پرگو، ۱۳۸۵)	امنیت عملکرد اقتصادی	بهره‌وری نیروی کار و سرمایه
		ارزش افزوده اقتصاد
(ILO, 2005) (INSIGHT, 2013) (Hacker, Huber, & Nichols, 2012)	امنیت نیروی انسانی	شاخص بیکاری
		شاخص هزینه کرایه مسکن
		ضریب جینی
		نسبت ۱ درصد ثروتمندترین به ۱ درصد فقیرترین
		شاخص بهداشت و سلامت
(Zha, 1999) (Kober, 1995) (میرمحمدی، ۱۳۸۴) (مصطفوی، ۱۳۸۸) (زارعشاهی، ۱۳۷۹) (عرب مازار، ۱۳۷۵)	شرایط مساعد محیطی	ثبات سیاسی کشور
		ارزیابی نهادها و سازمان‌های بین‌المللی از محیط کسب و کار کشور
		چرخه ادوار تجاری
(قضای و کیانی زاده، ۱۳۸۵)	عوامل تأثیرپذیر	حجم پول‌شویی
		اعتبار دولت نزد مردم
		اطمینان از حفظ اصل سرمایه
		میزان هزینه مبادلات
		شاخص بازار بورس

منابع	مقوله	مؤلفه
(قضاوی و کیانی زاده، ۱۳۸۵)	عوامل تأثیر پذیر	حجم سرمایه‌گذاری خارجی
		رشد اقتصادی (GDP) پایدار

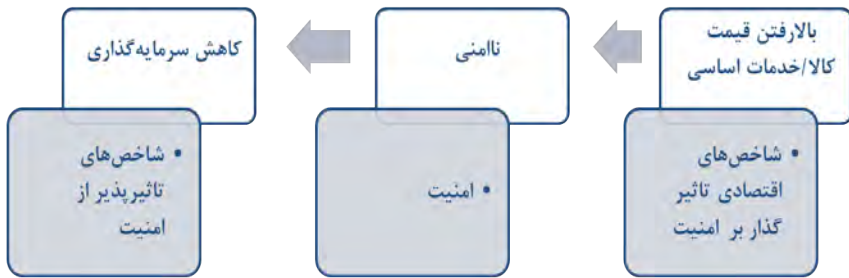
بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل محتوای اسناد و کدگذاری و مقوله‌بندی، در نهایت الگوی مفهومی تأثیر متغیرهای فوق را می‌توان به صورت ذیل نشان داد:

شکل ۲: الگوی کلی سنجش امنیت اقتصادی

همان‌طور که در نمودار فوق دیده می‌شود، مجموعه‌ای از متغیرها امنیت اقتصادی را رقم می‌زند و این امنیت به نوبه خود، تغییری را در متغیرهای دیگری متبلور می‌سازد. مثالی از این تعامل را می‌توان در شکل زیر دید:

شکل ۳: مثال تأثیر گذاری و تأثیر پذیری از امنیت اقتصادی

۳-۲- تعاریف عملیاتی

با عنایت به جدول شماره ۱ مجموعه مؤلفه‌های مورد پذیرش در این پژوهش و تعاریف عملیاتی ایشان عبارت‌اند از:

۳-۲-۱- امنیت بخش پولی:

امنیت بخش پولی تابعی است از مؤلفه‌های ذیل:

- **پایین بودن نرخ تورم (تغییرات شاخص عمومی قیمت‌ها):** در این شاخص تورم باهمان تعریف شناخته شده اقتصادی مدنظر است که منظور از آن همان افزایش سطح عمومی قیمت‌ها است. هر اندازه نرخ تورم پایین تر باشد، در الگوی مفهومی اختیار شده امنیت اقتصادی در سطح بالاتری قرار خواهد گرفت؛ یعنی نرخ تورم بالا و امنیت اقتصادی رابطه معکوس دارند.

- **کارکرد سالم نظام بانکی (میزان بدهی‌های معوق به کل تعهدات):** با توجه به نقشی که بانک‌ها در گردش پول در اقتصاد ایفا می‌نمایند، کارکرد سالم و دور از فساد نظام بانکی را می‌توان یکی از عوامل کلیدی در امنیت اقتصادی برشمرد. تهدیداتی که از جانب نظام بانکی متوجه اقتصاد می‌شود را می‌توان مشتمل بر مواردی همچون: اخلال و اختلال در نگهداری و انتقال وجوه و فساد و افساد در بازار پول دانست. به‌عنوان مثال هر اندازه مطالبات معوق نظام بانکی کمتر باشد، امنیت اقتصادی در سطح بالاتری قرار خواهد گرفت؛ یعنی این شاخصه با امنیت اقتصادی رابطه عکس دارد.

- **ثبات نرخ ارز:** نرخ ارز مشعر بر ارزش پول ملی هر کشور در مقابل پول دیگر کشورهاست و در نتیجه ثبات آن به معنای ثبات ارزش پول ملی و در سطحی بالاتر، یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های قابلیت پیش‌بینی وضع آتی اقتصادی است. در یک اقتصاد باز هر اندازه نوسان نرخ ارز شدیدتر باشد، کلیه روندهای اقتصادی دچار تلاطم شدیدتری می‌شود؛ یعنی کاهش نوسان نرخ ارز باعث می‌شود سطح بالاتری از امنیت اقتصادی

تجربه شود که نشان دهنده رابطه معکوس این دو شاخص با یکدیگر است. نرخ ارز (قیمت در بازار آزاد) را می توان در بازه های زمانی میان مدت همچون ماهیانه رصد کرد.

- **تغییرات پایه پولی (حجم نقدینگی):** تغییرات پایه پولی موجب افزایش و یا کاهش حجم نقدینگی می گردد اما آنچه با امنیت بخش پولی در ارتباط است نوسانات و تغییرات ناگهانی پایه پولی است از این رو رابطه نوسانات و تغییرات پایه پولی با امنیت بخش پولی رابطه معکوس است.

- **کسری بودجه:** هر چه میزان درآمدهای پیش بینی شده دولت در بودجه محقق نگردد و یا هزینه های دولت از میزان پیش بینی شده فزون تر گردد، کسری بودجه دولت افزایش یافته و این کسری بودجه با امنیت بخش پولی رابطه عکس دارد به این معنا که هر چه کسری بودجه افزایش یابد امنیت بخش پولی کاهش می یابد.

۲-۲-۲- امنیت کالاهای اساسی

- **تأمین مواد غذایی و مواد دارویی (موجودی انبار، وابستگی به واردات):** امنیت تأمین مواد غذایی و دارویی ذیل عنوان کلیت امنیت کالای اساسی قرار می گیرند، اما به دلیل اهمیت فوق العاده این دو مورد، می توان امنیت مواد غذایی پایه و دارو را به طور جداگانه نیز سنجید. این امر از آن جهت حائز اهمیت مضاعفی است که با اولین سطح نیازهای مردم (نیازهای فیزیولوژیک) در ارتباط است. در مجموع تولید، واردات و توزیع این کالاها باید در امنیت قرار گیرد. نکته دیگر در این عرصه آن است که اگر کشور در تأمین مواد غذایی پایه و دارو نیازمند واردات باشد، امنیت مواد غذایی و دارویی و به تبع آن امنیت اقتصادی کاهش می یابد؛ یعنی رابطه میان این دو مستقیم است.

۲-۲-۳- امنیت تجارت خارجی

- **تراز تجاری:** یک کشور در خلال تجارت خارجی کالاها و خدماتی را که در تولیدشان مزیت رقابتی دارد صادر می کند و کالا یا خدماتی را که در تولیدشان مزیت ندارد وارد می سازد. نکته حائز اهمیت در این بین آن است که این رابطه باید در حالت تعادل قرار داشته باشد، یعنی تجارت خارجی به صورت دوطرفه صورت پذیرد. در غیر این صورت کشور واردکننده به واردات از کشورهای دیگر وابسته می شود که این امر می تواند مجرای تهدید واقع شود. پس تراز تجاری منفی به معنای امنیت اقتصادی پایین تر و عدم وابستگی به واردات نشان از امنیت اقتصادی بالاتر دارد. نکته مهم در ارزیابی تراز تجارت خارجی جمهوری اسلامی ایران آن است که باید تجارت خارجی را بدون در نظر گرفتن صادرات نفت خام محاسبه کرد؛ زیرا حجم صادرات و ارزش نفت خام باعث می شود حجم صادرات و ارزش دیگر اقلام از نظر دور مانده و کسری تجاری جدی در این زمینه به چشم بخورد.

- **تراز پرداخت‌ها:** همانند تراز تجارت خارجی، کشورهای مختلف با یکدیگر به تبادلات مالی و ارزی می‌پردازند. با همان منطق مطرح شده در مورد تراز تجاری می‌توان اظهار داشت که تراز پرداخت‌های منفی به معنای امنیت اقتصادی پایین‌تر خواهد بود. پس رابطه این دو متغیر نیز مستقیم است.

- **تحریم‌های بین‌المللی:** تحریم‌های بین‌المللی موجب کاهش امنیت تجارت خارجی می‌گردد. بر این اساس هر تعداد و دامنه تحریم‌های خارجی بیشتر باشد امنیت تجارت خارجی کاهش می‌یابد.

- **سهم تجارت غیرنفتی از کل تجارت:** تجارت خارجی مبتنی بر صادرات تک‌محصول از منظر امنیت اقتصادی چندان مطلوب نیست، لذا هر چه سهم تجارت غیرنفتی از کل تجارت بیشتر باشد، نشانگر بالا بودن امنیت تجارت خارجی است، پس رابطه سهم تجارت غیرنفتی از کل تجارت با امنیت تجارت خارجی به صورت مستقیم است.

- **سهم تجارت غیرنفتی و غیر معدنی از کل صادرات:** سهم تجارت غیرنفتی و غیر معدنی از کل صادرات اگر کم باشد به معنای آن است که بیشتر حجم صادرات را مواد خام نفتی و معدنی تشکیل داده است و این به معنای پایین بودن امنیت تجارت خارجی است و برعکس اگر سهم تجارت غیرنفتی و غیر معدنی از کل صادرات بالا باشد امنیت تجارت خارجی بالا هست. بر این اساس رابطه سهم تجارت غیرنفتی و غیر معدنی از کل صادرات با امنیت تجارت خارجی مستقیم است.

۳-۲-۴- امنیت خط‌مشی بازار

- **درجه رقابتی بودن اقتصاد:** در اقتصاد پذیرفته شده است که رقابت در بازار موجب تخصیص بهینه منابع می‌شود و لذا سیاست‌گذاران اقتصادی کشورها به دنبال آن هستند که بازارهای کشور متبوع خود را رقابتی کنند. در نتیجه هر اندازه انحصارات کمتری وجود داشته باشد و رقابت بالاتر باشد، امنیت اقتصادی نیز در سطح بالاتری قرار خواهد گرفت؛ یعنی رابطه میان این دو مؤلفه مستقیم است.

- **سهم دولت از اقتصاد:** هر چه سهم دولت از اقتصاد بیشتر، امنیت خط‌مشی بیشتر تهدید می‌شود و در مقابل هر چه سهم دولت از اقتصاد کمتر باشد امنیت خط‌مشی بازار بالاتر است.

- **میزان شفافیت:** هر اندازه شفافیت فعالیت‌های اقتصادی در بازار بالاتر باشد، امکان بروز فساد کمتر و هزینه مبادلات اقتصادی کمتر خواهد بود. در نتیجه امنیت اقتصادی افزایش می‌یابد که نشان از رابطه مستقیم شفاف‌سازی و امنیت اقتصادی دارد.

برای سنجش این شاخصه می توان به کفایت و وجود مؤسسات اعتبارسنجی و رتبه بندی اقتصادی رجوع کرد.

۳-۲-۵- امنیت عملکرد اقتصادی

- **بهره‌وری نیروی کار و سرمایه:** بهره‌وری سرمایه و نیروی کار به معنای ماحصلی است که از به کارگیری سرمایه انسانی و مادی یک کشور در سطح هزینه مشخص حاصل می‌شود. بدیهی است که اگر این بهره‌وری از حدی پایین تر باشد، باید نتیجه گرفت که کشور دچار هدرروی سرمایه‌ها است که می‌تواند تزلزل اقتصاد را در پی داشته باشد. در مجموع می‌توان گفت رابطه بهره‌وری سرمایه انسانی و مادی با امنیت اقتصادی مستقیم است.

- **ارزش افزوده اقتصاد:** از نشانه‌های قدرت اقتصادی یک کشور آن است که بتواند ارزش افزوده بالایی را در ازای به کارگیری سرمایه‌های انسانی و مادی خود ایجاد کند. هرگاه این امر به صورت حادی به خطر بیفتد و نابسامانی و بحران اقتصادی در بگردد، امنیت اقتصادی مخدوش خواهد شد. از آنجاکه این امر به حفظ تعادل اقتصاد یاری می‌رساند در نتیجه رابطه مستقیمی نیز با امنیت اقتصادی برقرار می‌کند.

۳-۲-۶- امنیت نیروی انسانی

- **شاخص بیکاری:** شاخص بیکاری بیانگر میزان بیکاری موجود در اقتصاد است و هر چه شاخص بیکاری افزایش یابد، شاخص امنیت نیروی انسانی کاهش می‌یابد و رابطه این دو متغیر با یکدیگر رابطه معکوس هست.

- **شاخص هزینه کرایه مسکن:** مسکن از جمله کالاهای اساس است که همه افراد جامعه به آن نیاز دارند از این رو هر چه هزینه کرایه مسکن بالاتر باشد امنیت نیروی انسانی در مرتبه پایین تری قرار دارد و بالعکس. در نتیجه رابطه هزینه کرایه مسکن با امنیت نیروی انسانی رابطه‌ای معکوس است.

- **ضریب جینی:** توزیع عادلانه ثروت و درآمدها در جامعه موجب افزایش سطح رضایت اعضای جامعه و رفع زمینه‌های بروز نافرمانی اجتماعی و جرم می‌شود. این امر به افزایش امنیت اقتصادی کمک شایانی کرده و با آن رابطه مستقیمی دارد. در این زمینه شاخص‌های مورد تأیید جهانی همچون ضریب جینی وجود دارد.

- **نسبت ۱ درصد ثروتمندترین به ۱ درصد فقیرترین:** که گویای شکاف میان ثروتمندترین افراد جامعه و فقیرترین افراد جامعه است و هر چه این شکاف بزرگ تر باشد امنیت اقتصاد پایین تر خواهد بود از این رو رابطه نسبت ۱ درصد ثروتمندترین به ۱ درصد فقیرترین و امنیت نیروی انسانی معکوس است.

- شاخص بهداشت و سلامت: نشان دهنده میزان در اختیار بودن امکانات بهداشتی و سلامت محور از قبیل تعداد پزشک، دندان پزشک، تخت بیمارستانی است و هر چه این شاخص بالاتر باشد امنیت نیروی انسانی نیز بالاتر خواهد بود.
- شاخص برخورداری از امکانات: منظور از درآمد کافی در اقتصاد عبارت است از درآمدی که فرد باید امکان کسب آن را داشته باشد تا بتواند حداقل امکانات را تأمین کند. شاخص تعیین حداقل درآمد مکفی همان خط فقر است. حداکثر سازی افراد بالای خط فقر کمک می کند زمینه نافرمانی اجتماعی و جرم از میان رفته و در نتیجه امنیت اقتصادی افزایش یابد. پس رابطه میان درآمد کافی و امنیت اقتصادی نیز رابطه ای مستقیم است. درآمد کافی را می توان در دو سطح سنجید: حداقل درآمد مکفی برای ادامه حیات و حداقل درآمد مکفی برای تأمین حداقل رفاه. در تعریف سازمان ملل از خط فقر، حداقل رفاه لحاظ شده است. می توان گفت حتی در صورت عدم تأمین حداقل رفاه زنگ خطر برای امنیت اقتصادی کشور به صدا درآمده است.

۳-۲-۷- شرایط مساعد محیطی

- ثبات سیاسی کشور: که از طریق سنجش میزان اعتصابات و اغتشاشات، آشوبها، جنگ داخلی و تروریسم؛ ارزیابی می شود.
- ارزیابی نهادها و سازمان های بین المللی از محیط کسب و کار کشور: که بیانگر نگاه های بیرونی به اقتصاد و امنیت محیط اقتصادی کشور هست و هر چه این ارزیابی ها شرایط بهتری از محیط اقتصادی کشور ترسیم نماید، بر امنیت اقتصادی تأثیر مثبت خواهد داشت.
- علاوه بر شاخص های فوق که بر امنیت اقتصادی تأثیر دارند و اندازه گیری آن ها می تواند نمایانگر امنیت اقتصادی باشد، مجموعه ای از متغیرها نیز شناسایی شدند که از امنیت اقتصادی کشور تأثیر می پذیرند و در نتیجه وجود آن ها نمایانگر وجود امنیت اقتصادی است. این شاخص ها عبارت اند از:

- حجم پول شوئی
- اعتبار دولت نزد مردم
- اطمینان از حفظ اصل سرمایه
- میزان هزینه مبادلات
- شاخص بازار بورس
- حجم سرمایه گذاری خارجی
- رشد اقتصادی (GDP) پایدار

• چرخه ادوار تجاری

۳-۳-۳- رابطه کلی سنجش امنیت اقتصادی

با عنایت به تعاریف ارائه شده، منظور از سنجش امنیت اقتصادی آن است که «به ازای چه میزان تغییر در هر یک از متغیرهای اثرگذار، امنیت اقتصادی یک واحد تغییر می کند و به نوبه خود چه تغییری را در متغیرهای تأثیرپذیر ایجاد می کند؟»
بر این اساس می توان متغیرهای فوق را در قالب رابطه ریاضی ذیل نیز نشان داد:

$$ES_{\text{کل}} = \alpha_1 \cdot ES_{\text{پولی}} + \alpha_2 \cdot ES_{\text{تجارت بین الملل}} + \alpha_3 \cdot ES_{\text{خط مشی بازار}} + \alpha_4 \cdot ES_{\text{کلای اساسی}} + \alpha_5 \cdot ES_{\text{عملکرد}} + \alpha_6 \cdot ES_{\text{نیروی انسانی}} + \alpha_7 \cdot ES_{\text{محیطی}}$$

در این رابطه α ضرایب مربوط به هر یک از حوزه های برشمرده و تأثیرگذار بر امنیت اقتصادی است؛ به عبارت دیگر عدد به دست آمده برای هر یک از حوزه ها با ضریب مشخصی مقدار امنیت اقتصادی کل را به دست می دهند.

۴- یافته های پژوهش

با استفاده از داده های مستخرج از پرسشنامه های جمع آوری شده در مجموع تأثیر هر ۲۵ متغیر استخراج شده مورد تأیید خبرگان قرار گرفت و هیچ یک از متغیرها حذف نشدند. در گام بعدی و با تکیه بر روش وزن دهی آنتروپی شانون، وزن های ذیل برای هر یک از عوامل به دست آمده است.

لازم به ذکر است که برخی از متغیرها با علامت مثبت و برخی با علامت منفی در روابط ذکر شده اند. این علامت نشانگر آن است که متغیر مورد نظر رابطه مستقیم و یا معکوسی با امنیت اقتصادی دارد.

رابطه (۱) رابطه کلی محاسبه امنیت اقتصادی کشور

$$ES_{\text{کل}} = \alpha_1 \cdot ES_{\text{پولی}} + \alpha_2 \cdot ES_{\text{تجارت بین الملل}} + \alpha_3 \cdot ES_{\text{خط مشی بازار}} + \alpha_4 \cdot ES_{\text{کلای اساسی}} + \alpha_5 \cdot ES_{\text{عملکرد}} + \alpha_6 \cdot ES_{\text{نیروی انسانی}} + \alpha_7 \cdot ES_{\text{محیطی}}$$

در رابطه فوق تمامی ضرایب، بر اساس داده های موجود با یکدیگر تقریباً برابر و مساوی ۰/۱۴۳ است.

جدول ۳- ضرایب رابطه کلی محاسبه امنیت اقتصادی کشور

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۱۴۳	α_1	امنیت بخش پولی
۰/۱۴۳	α_2	امنیت تجارت خارجی
۰/۱۴۳	α_3	امنیت خط مشی بازار
۰/۱۴۳	α_4	امنیت کالاهای اساسی
۰/۱۴۳	α_5	امنیت عملکرد اقتصادی
۰/۱۴۳	α_6	امنیت نیروی انسانی
۰/۱۴۳	α_7	شرایط مساعد محیطی

رابطه ۲) رابطه محاسبه امنیت بخش پولی

$$ES_{\text{پولی}} = -\alpha_1 \cdot \text{Inflation}^2 - \alpha_2 \cdot \text{Belated Liabilities}^2 - \alpha_3 \cdot \text{Exchange Rate}^2 - \alpha_4 \cdot \text{Money Supply}^2 - \alpha_5 \cdot \text{Budget Deficit}^2$$

جدول ۴- ضرایب رابطه محاسبه امنیت بخش پولی

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۲۰۳	α_1	تورم
۰/۲۰۳	α_2	مطالبات معوق بانکی
۰/۲۰۳	α_3	ثبات نرخ ارز
۰/۱۸۳	α_4	(تغییرات پایه پولی (حجم نقدینگی
۰/۲۰۳	α_5	کسری بودجه دولت

رابطه ۳) رابطه محاسبه امنیت بخش تأمین کالای اساسی

$$ES_{\text{کالای اساسی}} = \alpha_1 \cdot \text{Food}^2 + \alpha_2 \cdot \text{Pharmaceuticals}^2$$

جدول ۵- ضرایب رابطه محاسبه امنیت بخش تأمین کالای اساسی

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۵	α_1	تأمین مواد غذایی اساسی
۰/۵	α_2	تأمین داروها

رابطه ۴) رابطه محاسبه امنیت تجارت خارجی

$$ES_{\text{بین الملل}} = \alpha_1 \cdot \text{Balance of Payments}^2 + \alpha_2 \cdot \text{Balance of Trade}^2 + \alpha_3 \cdot \text{Sanctions}^2 + \alpha_4 \cdot \text{Non_oil Trade}^2 + \alpha_5 \cdot \text{None_mineral Trade}^2$$

جدول ۶- ضرایب رابطه محاسبه امنیت تجارت خارجی

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۲۱	α_1	تراز پرداختها
۰/۲۱	α_2	تراز تجاری
۰/۱۹۵	α_3	تحریمها
۰/۱۹۲۵	α_4	تجارت غیر نفتی
۰/۱۹۲۵	α_5	تجارت غیر نفتی و غیر معدنی

رابطه ۵) رابطه محاسبه امنیت خط مشی بازار

$$ES_{\text{خط مشی بازار}} = \alpha_1 \cdot \text{Competitiveness}^2 + \alpha_2 \cdot \text{Public Sector}^2 + \alpha_3 \cdot \text{Transparency}^2$$

جدول ۶ ۵: ضرایب رابطه محاسبه امنیت خط مشی بازار

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۳۳۳	α_1	درجه رقابتی بودن اقتصاد
۰/۳۳۳	α_2	سهم دولت از اقتصاد
۰/۳۳۴	α_3	شفافیت اقتصادی

رابطه شماره ۶) رابطه محاسبه امنیت عملکرد اقتصادی

$$ES_{\text{عملکرد اقتصادی}} = \alpha_1 \cdot \text{Performance of Labor and Capital}^2 + \alpha_2 \cdot \text{EVA}^2$$

جدول ۷- ضرایب رابطه محاسبه امنیت عملکرد اقتصادی

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۴۸	α_1	بهره‌وری نیروی کار و سرمایه
۰/۵۲	α_2	ارزش افزوده اقتصادی

رابطه شماره ۷) رابطه محاسبه امنیت نیروی انسانی

$$ES_{\text{نیروی انسانی}} = \alpha_1 \cdot \text{Unemployment}^2 + \alpha_2 \cdot \text{Rent Cost}^2 + \alpha_3 \cdot \text{Ginni Co_ef}^2 +$$

$$\alpha_4 \cdot \text{Rich_to_Rags}^2 + \alpha_5 \cdot \text{Health}^2 + \alpha_6 \cdot \text{Welfare}^2$$

جدول ۸- ضرایب رابطه محاسبه امنیت نیروی انسانی

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۱۷۵	α_1	نرخ بیکاری
۰/۱۷	α_2	هزینه مسکن
۰/۱۷۵	α_3	ضریب جینی
۰/۱۶	α_4	یک درصد ثروتمند به یک درصد فقیرترین
۰/۱۶	α_5	شاخص بهداشت
۰/۱۶	α_6	شاخص برخورداری از امکانات

رابطه شماره ۸) رابطه محاسبه امنیت عوامل محیطی

$$ES_{\text{عوامل محیطی}} = \alpha_1 \cdot \text{Strikes}^2 + \alpha_2 \cdot \text{international Appraisal}^2$$

جدول ۹- ضرایب رابطه محاسبه امنیت عوامل محیطی

مقدار به دست آمده	α	مقوله
۰/۵	α_1	اعتصابات و اغتشاشات
۰/۵	α_2	ارزیابی محیط توسط نهادهای بین‌المللی

۵- بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر آن بوده است که با استفاده از نظرات خبرگان و با تکیه بر پژوهش‌های پیشین، متغیرهای مؤثر بر امنیت اقتصادی را شناسایی و وزن دهی کند. به همین منظور با رجوع به ادبیات نظری و سپس نظرات خبرگان از طریق پرسشنامه، ترجیحات ایشان آشکار شده و با استفاده از روش آنترپی شانون، متغیرها تأیید شده و وزن‌های نهایی محاسبه شد. بر اساس روابط به دست آمده، مجموعه‌ای از روابط تدوین شده است که در واقع همان الگوی ارزیابی و سنجش امنیت اقتصادی است که هدف از انجام این پژوهش بوده است. با درج سری‌های زمانی داده‌های مجموعه متغیرها در الگوی به دست آمده می‌توان امنیت اقتصادی کشور در سالیان مختلف را محاسبه کرد.

اما علاوه بر خروجی اصلی پژوهش که همان الگوی سنجش و ارزیابی امنیت اقتصادی است، می‌توان خروجی‌های سیاست‌گذارانه‌ای را نیز از وزن‌های محاسبه شده برای متغیرها به عنوان نتیجه جانبی پژوهش به دست آورد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سهم بخش‌های مختلف اقتصادی در تحقق امنیت اقتصادی کل، سهم متغیرهای حوزه تأمین کالای اساسی، سهم متغیرهای خط‌مشی و نیز متغیرهای عوامل محیط اقتصادی با یکدیگر برابر است. از این اطلاعات می‌توان گزاره ذیل را به دست آورد:

نتیجه سیاست‌گذارانه (۱) سیاست‌گذاران باید در ایجاد امنیت اقتصادی به بخش‌های مختلف توجه یکسانی داشته باشند.

متغیرهای بخش پولی اقتصاد نیز اغلب نقش برابری دارند و تنها نقش متغیر حجم نقدینگی اندکی کمتر است.

نتیجه سیاست‌گذارانه (۲) سیاست‌گذاران باید در ایجاد امنیت اقتصادی در بخش پولی به بخش‌های مختلف توجه تقریباً یکسانی داشته باشند و البته نقش حجم نقدینگی اندکی کمتر از دیگر متغیرها است.

در تجارت خارجی تراز پرداخت‌ها و تراز تجاری بیشترین وزن را داشته است. نتیجه سیاست‌گذارانه (۳) سیاست‌گذاران باید در ایجاد امنیت اقتصادی در تجارت خارجی همت اصلی خود را بر ایجاد تراز تجاری و تراز پرداخت‌های متعادل معطوف نمایند. بنا بر نتایج به دست آمده، فقدان تجارت غیر نفتی و غیر معدنی برای فعالان اقتصادی الزاماً ناامنی ذهنی ایجاد نمی‌کند.

در حوزه عملکرد بازار، ارزش افزوده اقتصادی از وزن بیشتری برخوردار است. نتیجه سیاست‌گذارانه (۴) اگر در اقتصاد ارزش افزوده اقتصادی حاصل شود، فعالان عرصه اقتصادی از بابت پایین بودن بهره‌وری نیروی کار و سرمایه احساس نگرانی و ناامنی نمی‌کنند.

در زمینه نیروی انسانی اقتصاد نیز متغیرهای بیکاری و نیز ضریب جینی حائز بالاترین وزن‌ها شده‌اند.

نتیجه سیاست‌گذارانه (۵) مهم‌ترین عاملی که برای نیروی کار احساس ناامنی را القا می‌کند وجود بیکاری و نیز عدالت در توزیع درآمد است و تأمین نیازهای بهداشتی و مسکن در مراتب بعدی قرار می‌گیرند.

در مجموع در این مقاله یک الگو برای سنجش نسبی امنیت اقتصادی کشور با استفاده از داده ارائه شد. برای استفاده از این الگو می‌بایست جداول سری زمانی مربوط به متغیرهای هر مقوله در سال‌های متوالی را به الگو وارد کرد تا به شاخص امنیت اقتصادی تبدیل شود.

لذا پیشنهاد اول پژوهشگران برای ادامه این پژوهش آن است که به‌عنوان یک پژوهش مکمل، این داده‌ها وارد الگو شده و تغییرات ایجادشده در شاخص امنیت اقتصادی در بازه ده‌ساله گذشته با نظر خبرگان مقایسه شود.

همچنین این داده‌ها قابلیت ارائه به‌صورت برش‌ها مختلف مقوله‌ای را نیز دارند. لازم به ذکر است که با توجه به تولید سالیانه اغلب اقلام اطلاعاتی مربوطه، واحد زمانی سری‌های مزبور در مقاطع سالیانه خواهد بود. بر این اساس می‌توان با وارد کردن سری‌های زمانی، امنیت در هر یک از مقولات امنیت اقتصادی (مانند امنیت اقتصادی در بخش پولی یا عملکرد اقتصادی یا مواردی از این دست) را سنجید.

با در دسترس بودن ارقام و اعداد مستند و استاندارد، امکان ارائه تحلیل‌ها و تدوین گزارش‌های توصیفی و تحلیلی نیز برای مجموعه حاضر فراهم می‌آید. به‌عنوان مثال می‌توان سیاست‌های مختلف را با مقایسه با تغییرات حاصل شده در داده‌های حاصله کنترل کرد.

منابع

کتاب‌ها و گزارش‌ها

۱. ابن بابویه صدوق، محمد. ب. (۱۳۶۲). الخصال. قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲. امینی، صفی‌ار. (۱۳۸۸). توسعه: شاخص‌ها و نماگرها. تهران: دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۳. برومند، شهزاد. (۱۳۸۷). امنیت اقتصادی در ایران و چند کشور منتخب. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴. روحانی، حسن. (۱۳۸۹). امنیت ملی و نظام اقتصادی ایران. تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک.
۵. نعمتی، محمد (۱۳۸۸). قوه مقننه و امنیت اقتصادی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

مقاله‌ها

۶. آذر، عادل. (۱۳۸۰). بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوی. فصلنامه علمی-پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء سلام الله علیها.
۷. اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۷). امنیت اقتصادی و راهکارهای تأمین آن در آموزه‌های قرآنی و روایی. مطالعات قرآن و حدیث، ۱۸۳-۲۱۶.

۸. رنجبر، محسن. (۱۳۸۹). اهمیت توجه به امنیت اقتصادی در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی کشور. اطلاعات سیاسی-اقتصادی، ۲۲۴-۲۳۵.
۹. زارعشاهی، احمدعلی. (۱۳۷۹). بی‌ثباتی سیاسی و امنیت اقتصادی و تأثیر آن بر عوامل تولید در ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات راهبردی، ۲۲۲-۲۴۱.
۱۰. سیف، الله‌مراد (۱۳۸۹). مفهوم شناسی امنیت اقتصادی. آفاق امنیت، ۷-۳۵.
۱۱. عرب مازار، علی. (۱۳۷۵). اقتصاد و امنیت ملی. نامه فرهنگستان علوم، ۵۹-۷۲.
۱۲. عزتی، مرتضی. دهقان، محمدعلی. (۱۳۸۷). امنیت اقتصادی در ایران. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس.
۱۳. قاسمیان، سلیمان، مه‌ری پرگو، وجیهه (۱۳۸۵). بررسی راهبردهای اقتصادی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس جهت برقراری امنیت اقتصادی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۱۴. قضاوی، حسین، کیانی زاده، حسین (۱۳۸۵). بررسی پیامدهای پول‌شویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران. مجله اقتصادی، ۷۷-۱۰۴.
۱۵. گرجی، ابراهیم، هاشمیان، مسعود (۱۳۸۶). تحلیل تطبیقی مؤلفه‌های امنیت اقتصادی در ایران. مطالعات دفاعی استراتژیک، ۵۵-۷۸.
۱۶. مصطفوی، سیدمحمدحسن (۱۳۸۸). سرمایه اجتماعی و امنیت اقتصادی با تأکید بر نقش دولت. ماهنامه مهندسی فرهنگی، ۷۴-۸۹.
۱۷. میرمحمدی، سیدمحمد (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر امنیت اقتصادی. فرهنگ اندیشه، شماره ۱۴ و ۱۵.

تارنمای اینترنتی

۱۸. بیانات مقام معظم رهبری، برگرفته از تارنمای: WWW.Khamenei.ir

منابع لاتین

Books:

19. Bordoff, J. E. (2007). **Promoting America's Economic Security Through Education**. Annual Conference of Georgetown Public Policy Institute. Brookings Institute.
20. ENISA. (2012). **Economics of Security: Facing the Challenges. Luxembourg**: Publications Office of the European Union: European Network and Information Security Agency.
21. Hacker, J. S. Huber, G. & Nichols, A. (2012). **The Economic Security Index: A New Measure of Research and Policy Analysis**. San Francisco: Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper

Series.

22. ILO. (2005). **Economic Security for a Better World**. Geneva, Switzerland: International Labor Organization (ILO).
23. INSIGHT. (2013). **Measuring up, Aspirations for Economic Security in the 21st Century**. Oakland, CA, USA: The Insight Center for Community Economic Development.
24. Mesjasz, C. (2008). **Economic Security. H. G. Brauch Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century**. Berlin: Springer.
25. Vincent, J. D. Rhonda, K. R. & Michael, D. P. (2007). **A Content Analysis of the Content Analysis Literature in Organization Studies: Research Themes, Data Sources, and Methodological Refinements**. Organizational Research Methods.
26. Williams, p. (2008). **Security Studies: An Introduction**. London and New York: Routledge.

Articles:

27. Kober, S. (1995). **The Fallacy of Economic Security**, Policy Analysis (No. 219). Cato Institute.
28. Losman, D. (2001). **Economic Security: A National Security Folly?** Policy Analysis No. 409. Cato Institute.
29. Zha, D. (1999). **Chinese Consideration of Economic Security**. Journal of Chinese Political Sciences

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

